ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 12.12.2024 г.
COM(2024) 566 final

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА

относно изпълнението на Фонда за иновации през 2023 година

СЪДЪРЖАНИЕ

1 ФОНД ЗА ИНОВАЦИИ 2

1.1 Принос на Фонда за иновации към постигането на целите на политиката на ЕС 3

2 КЛЮЧОВИТЕ ЕТАПИ НА ФОНДА ЗА ИНОВАЦИИ ПРЕЗ 2023 Г. 5

3 ОСНОВНИ СЪБИТИЯ, СВЪРЗАНИ С ИЗПЪЛНЕНИЕТО, ПРЕЗ 2023 Г. 6

3.1 Отпускане на средства в рамките на третата покана за представяне на предложения за големи по мащаб проекти (LSC-2022) 6

3.2 Обявяване на третата покана за представяне на предложения за малки по мащаб проекти (SSC-2022) и първоначален подбор на предложенията 9

3.3 Обявяване на поканата за представяне на предложения в рамките на Фонда за иновации за 2023 г. (ФИ23) 11

3.4 Обявяване на пилотния търг за водород от възобновяеми течни и газообразни транспортни горива с небиологичен произход (RFNBO) (търг по ФИ23) 12

3.5 Избор на първите два проекта в рамките на партньорството ЕС—Catalyst 13

3.6 Помощ за разработване на проекти (ПРП) 14

3.7 Дейности за обмен на знания и комуникация 15

3.8 Полезни взаимодействия с друго финансиране 15

4 КУМУЛАТИВНО СЪСТОЯНИЕ НА ФОНДА ЗА ИНОВАЦИИ ДО КРАЯ НА 2023 Г. 16

4.1 Преглед на резултатите от редовните покани за представяне на предложения 16

4.2 Степен на зрялост на проектите, състояние на изпълнението и предизвикателства 17

4.3 Географско разпределение 18

4.4 Подкрепяни сектори 21

4.5 Избегнати емисии на парникови газове 23

5 ЗАКЛЮЧЕНИЯ 25

1 ФОНД ЗА ИНОВАЦИИ

Фондът за иновации (ФИ) е една от най-големите програми за финансиране в света, насочена към демонстрирането на новаторски технологии със стопански характер с нулеви и ниски въглеродни емисии. Неговата цел е да се представят на пазара нови решения за декарбонизиране на секторите, обхванати от системата на ЕС за търговия с емисии (СТЕ на ЕС), в подкрепа на прехода на Европа към неутралност по отношение на климата. ФИ се финансира от приходи от продажба на търг на квоти по СТЕ на ЕС. На свой ред по него се предоставя финансиране, предимно под формата на безвъзмездни средства, за подкрепа на проекти в пет ключови области (вж. фигура 1 по-долу). Понастоящем средствата по ФИ се отпускат главно чрез открити конкурентни покани за представяне на предложения или чрез процедури за състезателно наддаване („търгове“). По линия на ФИ проектите се подкрепят и чрез консултантски услуги (помощ за разработване на проекти — ПРП), както и чрез вноски за операции за смесено финансиране с други инструменти на ЕС (напр. InvestEU).

Фигура 1: Ключови компоненти на Фонда за иновации



Генерална дирекция „Действия по климата“ на Европейската комисия отговаря изцяло за разработването и прилагането на политиката във връзка с ФИ. Комисията отговаря също така за приемането на решение относно размерите на отпуснатата финансова помощ и е възложила на **Европейската изпълнителна агенция за климата, инфраструктурата и околната среда (CINEA)** да обявява покани за представяне на предложения, да оценява предложенията и да управлява споразуменията за отпускане на безвъзмездни средства.

Съгласно член 10а, параграф 8 от Директивата за СТЕ на ЕС[1] Комисията докладва ежегодно на Комитета по изменението на климата относно използването на ФИ. Настоящият доклад съдържа разбивка на получилите финансиране проекти по сектори и по държави членки и анализ на начина, по който тези проекти ще допринесат за постигане на целта на ЕС за неутралност по отношение на климата в Съюза до 2050 г.

В настоящия доклад е обхванато използването на Фонда за иновации **до 31 декември 2023 г.**

1.1 Принос на Фонда за иновации към постигането на целите на политиката на ЕС

Основната цел на ФИ продължава да е да се осигурява подкрепа за декарбонизацията в секторите, обхванати от СТЕ на ЕС, и да се помогне за постигането на целите на ЕС за намаляване на емисиите на парникови газове, определени в Европейския закон за климата[2], като в същото време се подкрепят неотложни приоритети на политиката и се подпомага икономическият преход чрез създаване на нови стопански обосновки за „чиста промишленост“.

- Очаква се 104-те проекта, включени в портфейла на ФИ до края на 2023 г., да доведат до избягването на емисии на 442 млн. тона еквивалент на въглеродния диоксид (CO_2-екв.) през първите десет години от функционирането си, като допринесат за постигането на целите за намаляване на емисиите на парникови газове, заложени в Европейския закон за климата, и за постигането на неутралност по отношение на климата до 2050 г. С проект като NorthSTOR+ се очаква да се избегнат 34,5 млн. тона CO_2-екв. през първите десет години от функционирането му чрез разработване на новаторска стационарна система за съхранение на енергия с литиеви батерии, основана на технология, първоначално предназначена за отрасъла на електрическите превозни средства.

- По линия на ФИ са отпуснати 715 млн. евро за финансиране на 16 проекта в сектора на водорода. Общо по проектите в портфейла на ФИ ще бъдат произведени 6,54 млн. тона водород през целия период на тяхното изпълнение. Очаква се това количество да допринесе за целта на ЕС за увеличаване на производството на водород от възобновяеми източници, заложена в законодателство като REPowerEU[3] и Директивата за енергията от възобновяеми

[1] Директива 2003/87/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 октомври 2003 г. за установяване на система за търговия с квоти за емисии на парникови газове в рамките на Съюза и за изменение на Директива 96/61/ЕО на Съвета, ОВ L 275, 25.10.2003 г., стр. 32.

[2] Регламент (ЕС) 2021/1119 на Европейския парламент и на Съвета от 30 юни 2021 г. за създаване на рамката за постигане на неутралност по отношение на климата и за изменение на регламенти (ЕО) № 401/2009 и (ЕС) 2018/1999 (Европейски закон за климата), ОВ L 243, 9.7.2021 г.

[3] Регламент (ЕС) 2023/435 на Европейския парламент и на Съвета от 27 февруари 2023 г. за изменение на Регламент (ЕС) 2021/241 във връзка с главите за REPowerEU в плановете за възстановяване и устойчивост и за изменение на регламенти (ЕС) № 1303/2013, (ЕС) 2021/1060 и (ЕС) 2021/1755 и Директива 2003/87/ЕО, ОВ L 63, 28.2.2023 г.

източници, както и в стратегията на ЕС за водорода. Например по проекта Holland Hydrogen ще бъдат произведени 1,3 млн. тона водород от възобновяеми източници в пристанището на Ротердам от електролизьор с мощност 400 MW , който е 10 пъти по-голям от който и да е електролизьор, инсталиран понастоящем в Европа.

- В рамките на ФИ са отпуснати безвъзмездни средства в размер на 177 млн. евро за четири проекта, свързани с биогорива и биорафинерии, които допринасят за постигането на целите за разработване на алтернативни горива, заложени в Регламента за ReFuelEU и в плана за действие за биометан, и подпомагат прилагането на Регламента за FuelEU — сектор „Морско пространство“[4]. Например по проекта FirstBio2Shipping се очаква да бъдат произведени и доставени биогорива за морския сектор от порядъка на 6 млн. нормални кубични метра (Nm3) годишно биогаз, 2400 тона годишно биометан и 5000 тона годишно био-CO_2.

- По линия на ФИ са отпуснати общо 360 млн. евро за 11 проекта, пряко свързани със слънчевата, вятърната и геотермалната енергия. Това подпомагане по ФИ допринася пряко за постигането на целите на Директивата за енергията от възобновяеми източници и на плана REPowerEU за разгръщане на генерирането на електроенергия от възобновяеми източници и за разработване на стратегията на ЕС за енергия от разположени в морето инсталации[5]. По-конкретно пет проекта в сектора на вятърната енергия ще получат 135 млн. евро, с които пряко ще се помогне за внедряването на технологии, към които е насочен европейският пакет за вятърната енергия. Например по проекта HIPPOW в Дания се разработва нов модел вятърна турбина за използване в морето. Само прототипът ще може да осигурява енергия за захранване на 7000 домакинства годишно, като до 2030 г. е възможно увеличение със 700 пъти или повече.

- По линия на ФИ са отпуснати безвъзмездни средства в размер на 91 млн. евро за финансиране на шест проекта, свързани със съхранението на електроенергия в рамките на деня, и в размер на 190 млн. евро за проекти за производство на компоненти за съхранение на енергия, като по този начин се подпомага постигането на целта на Регламента за батериите[6] за насърчаване на вътрешна кръгова икономика за батерии. Примери за това са проекти като GigaArctic —

[4] Регламент (ЕС) 2023/1805 на Европейския парламент и на Съвета от 13 септември 2023 г. относно използването на възобновяеми и нисковъглеродни горива в морския транспорт и за изменение на Директива 2009/16/ЕО, ОВ L 234, 22.9.2023 г.

[5] Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите — Стратегия на ЕС за използване на потенциала на енергията от възобновяеми източници в морето за неутрално по отношение на климата бъдеще, COM/2020/741 final

[6] Регламент (ЕС) 2023/1542 на Европейския парламент и на Съвета от 12 юли 2023 г. за батериите и негодните за употреба батерии, за изменение на Директива 2008/98/ЕО и Регламент (ЕС) 2019/1020 и за отмяна на Директива 2006/66/ЕО, ОВ L 191, 28.7.2023 г.

огромен завод в Норвегия за литиево-йонни батерии, който ще произвежда 29 гигаватчаса (GWh) годишно.

- По линия на ФИ са отпуснати 709 млн. евро за финансиране на 11 проекта, свързани с производството на компоненти за производство на енергия от възобновяеми източници или за съхранение на енергия. Освен това са отпуснати 1,08 млрд. евро за 6 проекта, свързани с технологии за улавяне и съхранение на въглероден диоксид (CCS), и 3,45 млрд. евро за 59 проекта, свързани с енергоемките отрасли. Следователно ФИ вече допринася за постигането на общите цели на законодателния акт за промишленост с нулеви нетни емисии[7] и на стратегията за промишлено управление на въглеродните емисии[8]. Един пример за този принос е проектът HynCrease, по който се проектират, конструират и демонстрират производствени линии за електролиза и горивни клетки, при които се използват новаторски техники за нанасяне на покрития и процеси на автоматизация. В рамките на друг проект, TopSOEC, ще бъде изградено съоръжение за производство на модулни пакети твърдооксидни електролизьорни клетки (SOEC) с капацитет 500 мегавата. По проекта Elan ще се произвеждат анодни графитни материали, които се очаква да бъдат използвани в 846 000 електрически превозни средства. И накрая, по проекта Silverstone в Исландия се внедрява улавяне и трайно минерализирано съхранение на CO_2 в търговски мащаб.

2 КЛЮЧОВИТЕ ЕТАПИ НА ФОНДА ЗА ИНОВАЦИИ ПРЕЗ 2023 Г.

1. Отпускане на средства в рамките на третата покана за представяне на предложения за големи по мащаб проекти (LSC-2022)
2. Обявяване на третата покана за представяне на предложения за малки по мащаб проекти (SSC-2022) и първоначален подбор на предложенията
3. Обявяване на поканата за представяне на предложения в рамките на Фонда за иновации за 2023 г. (ФИ23)

[7] Регламент (ЕС) 2024/1735 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за създаване на рамка от мерки за укрепване на европейската екосистема за производство в областта на технологиите за нулеви нетни емисии и за изменение на Регламент (ЕС) 2018/1724, ОВ L, 2024/1735, 28.6.2024 г.

[8] Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите — Към амбициозно промишлено управление на въглеродните емисии за ЕС, COM/2024/62

4. Обявяване на пилотния търг за водород от възобновяеми течни и газообразни транспортни горива с небиологичен произход (търг по ФИ23)
5. Избор на първите проекти в рамките на партньорството ЕС—Catalyst
6. Допълнителна ПРП за проектите
7. Актуализирана правна уредба[9] с цел да се гарантира, че ФИ: i) е напълно съобразен с последните изменения на Директивата за СТЕ на ЕС; и ii) се основава на поуките, извлечени от началните години на изпълнението.
8. Осъществяване на дейности за комуникация и ангажираност за конкретни сектори във връзка с всяка покана за представяне на предложения.

3 ОСНОВНИ СЪБИТИЯ, СВЪРЗАНИ С ИЗПЪЛНЕНИЕТО, ПРЕЗ 2023 Г.

3.1 Отпускане на средства в рамките на третата покана за представяне на предложения за големи по мащаб проекти (LSC-2022)

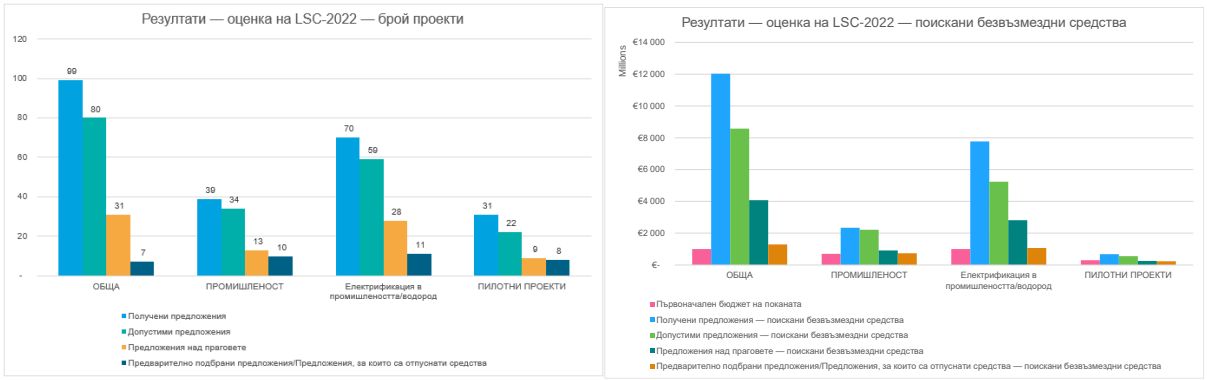
На 3 ноември 2022 г. Комисията обяви третата покана за представяне на предложения за големи по мащаб проекти в рамките на Фонда за иновации с бюджет от 3 млрд. евро. Тази покана е за проекти с очаквани капиталови разходи (CAPEX) над 7,5 млн. евро на проект. За първи път поканата беше разделена на четири „теми“: i) обща, с бюджет от 1 млрд. евро; ii) производство с чисти технологии на компоненти за производство на водород, енергия от възобновяеми източници и съхранение на енергия с бюджет от 700 млн. евро; iii) новаторска електрификация в промишлеността и новаторско производство и използване на водород с бюджет от 1 млрд. евро; и iv) изграждане и експлоатация на пилотни проекти с бюджет от 300 млн. евро. Резултатите от поканата бяха публикувани на 13 юли 2023 г.

За представените в отговор на поканата 239 предложения бяха поискани безвъзмездни средства с общ размер 22,8 млрд. евро, което е шест пъти повече от наличния бюджет. След извършването на оценка за 41 предложения беше изпратена покана за процес на изготвяне на споразумения за отпускане на безвъзмездни средства. До края на 2023 г. по 36 проекта са подписани споразуменията за отпускане на безвъзмездни средства с общ размер на подкрепата 3,3 млрд. евро[10]. Очаква се заедно проектите, за които са отпуснати средства, да доведат до избягване на емисии приблизително в размер на 223 млн. тона CO_2-екв. през първите десет години от функционирането си. Първите проекти трябва да започнат да функционират през 2024 г., а до 2027 г. повече от половината от проектите (64 %) ще са започнали да функционират.

[9] Делегиран регламент (ЕС) 2019/856 на Комисията, актуализиран на 21.11.2023 г.

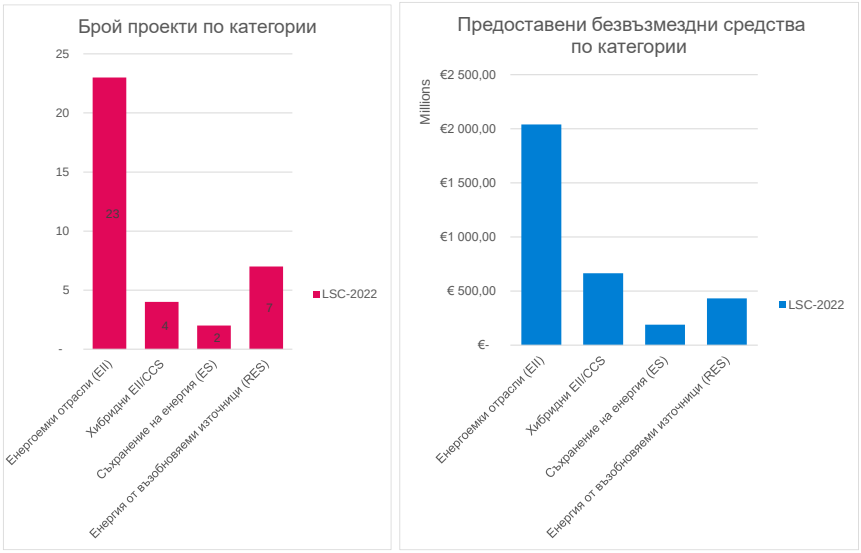
[10] Използвано беше правило за гъвкавост, което позволява увеличение на наличния бюджет с до 20 %.

Фигура 2: Резултати от оценката на LSC-2022

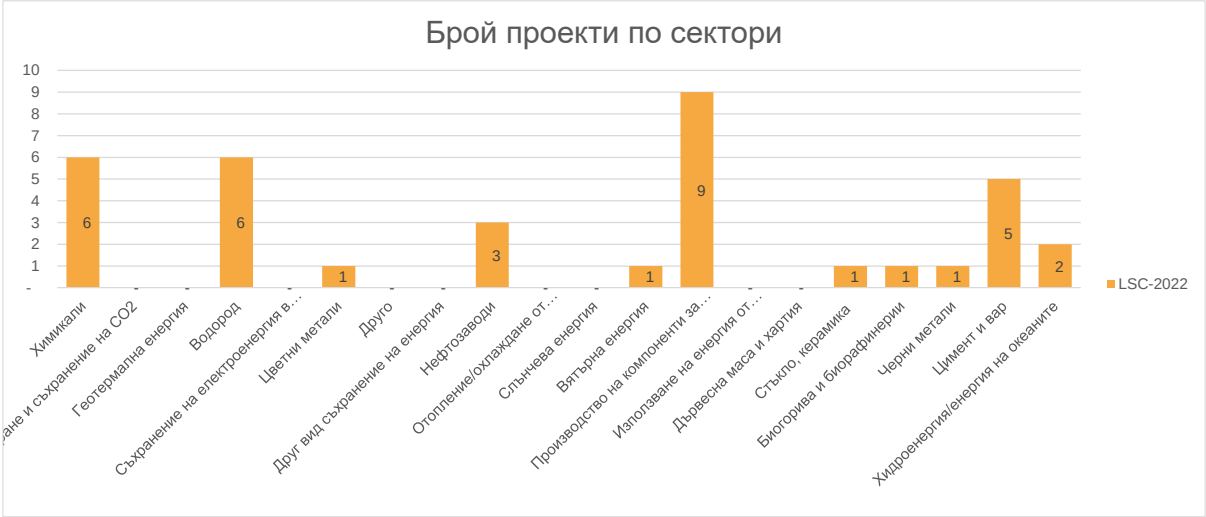


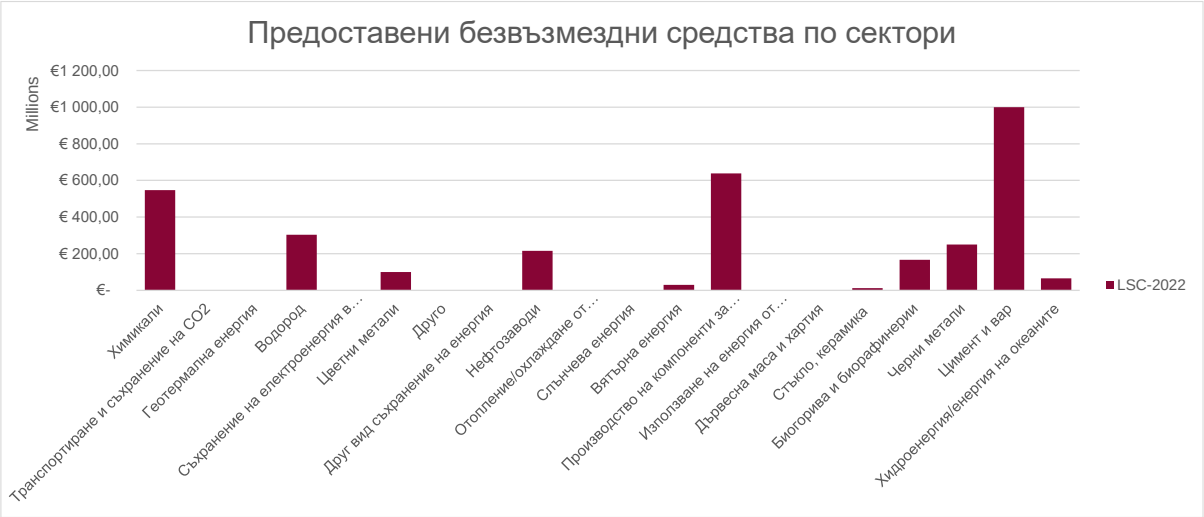
Повечето проекти, за които са отпуснати безвъзмездни средства, бяха в категорията „енергоемки отрасли“ (23 предложения, за които бяха поискани 66 % от наличния бюджет), като по-голямата част от тях включваха подкатегориите „производство на компоненти за енергия от възобновяеми източници“, „химикали“ и „водород“.

Фигура 3: Категории проекти, за които са отпуснати средства, в рамките на LSC-2022



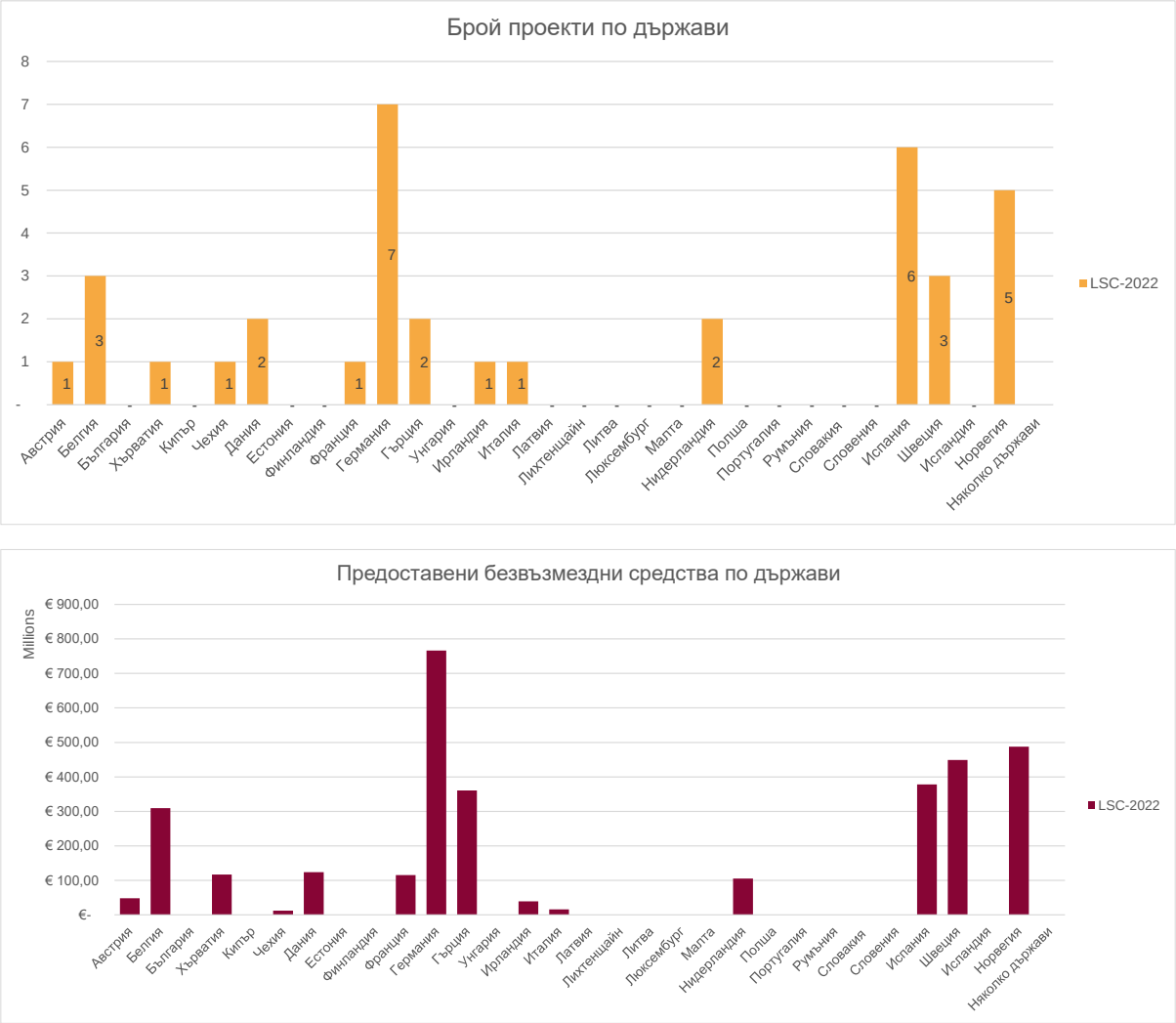
Фигура 4: Сектори на проектите, за които са отпуснати средства, в рамките на LSC-2022





Проектите, за които са отпуснати средства, се намират в 14 различни европейски държави, предимно Германия (7), Испания (6) и Норвегия (5).

Фигура 5: Географско разпределение на проектите, за които са отпуснати средства, в рамките на LSC-2022



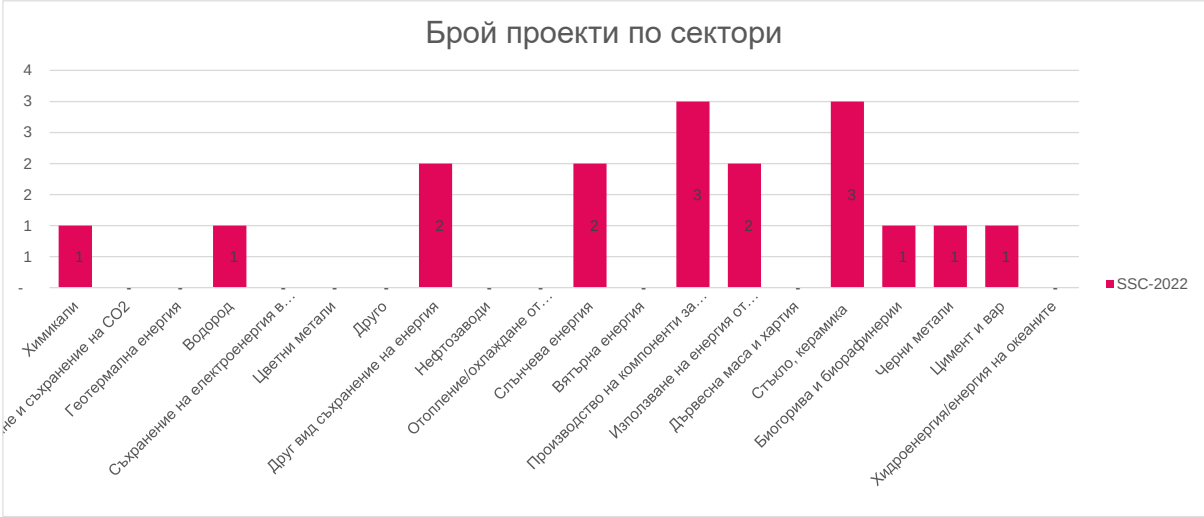
3.2 Обявяване на третата покана за представяне на предложения за малки по мащаб проекти (SSC-2022) и първоначален подбор на предложенията

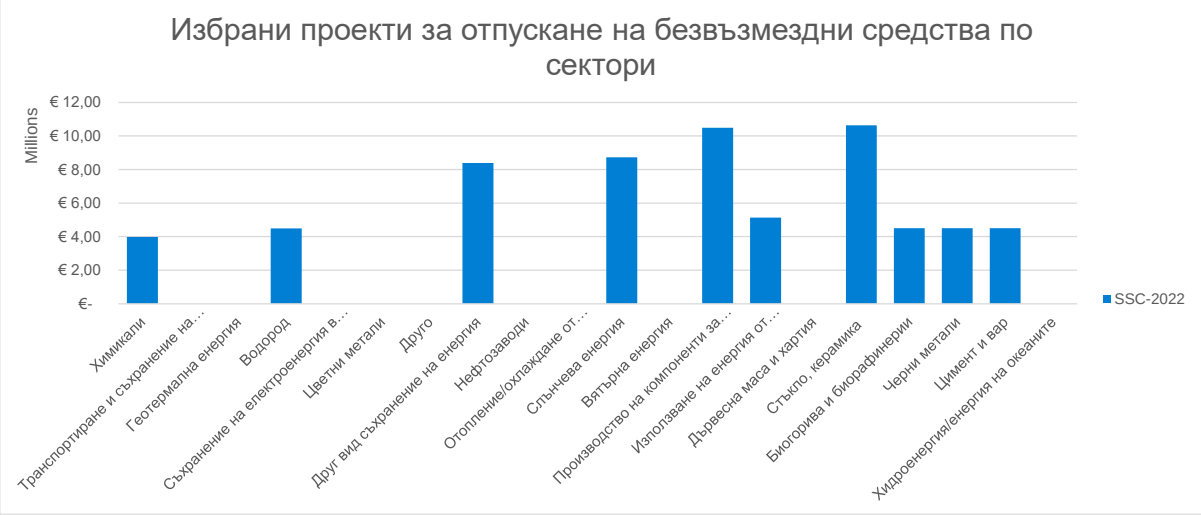
На 30 март 2023 г. Комисията обяви третата покана за представяне на предложения за малки по мащаб проекти с бюджет от 100 млн. евро за проекти и с очаквани капиталови разходи за проект между 2,5 и 7,5 млн. евро.

За представените в отговор на тази покана 72 предложения бяха поискани безвъзмездни средства с общ размер 289 млн. евро, което е почти трикратният размер на наличния бюджет. Резултатите от поканата бяха публикувани на 19 декември 2023 г. След извършването на оценка 17 предложения на обща стойност 65,4 млн. евро бяха изпратени за процес на изготвяне на споразумения за отпускане на безвъзмездни средства. Избраните проекти ще доведат до избягване на емисии в размер на над 1,8 млн. тона CO_2-екв. през първите десет години от функционирането си. В категориите „енергия от възобновяеми източници“ (8 проекта) и „енергоемки отрасли“ (7 проекта)

бяха отпуснати средства за най-много проекти; категориите „стъкло, керамика и строителни материали“ и „производство на компоненти за енергия от възобновяеми източници“ също бяха добре представени с по три проекта. Това съсредоточаване отразява съсредоточаването при големите по мащаб проекти и различните нужди в различните сектори по отношение на размера на проекта.

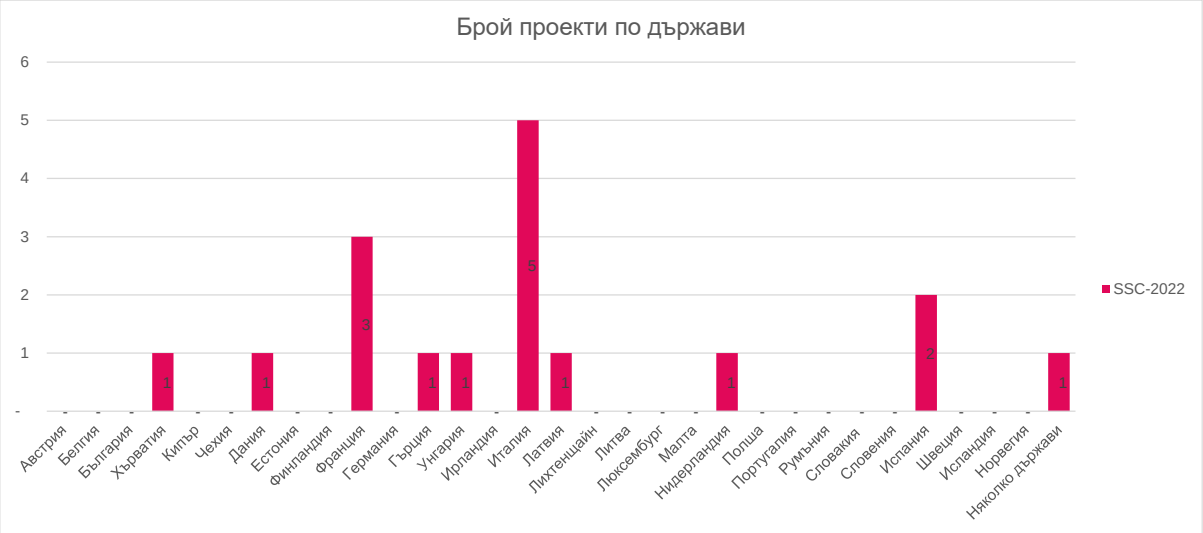
Фигура 6: Сектори на избраните проекти в рамките на SSC-2022

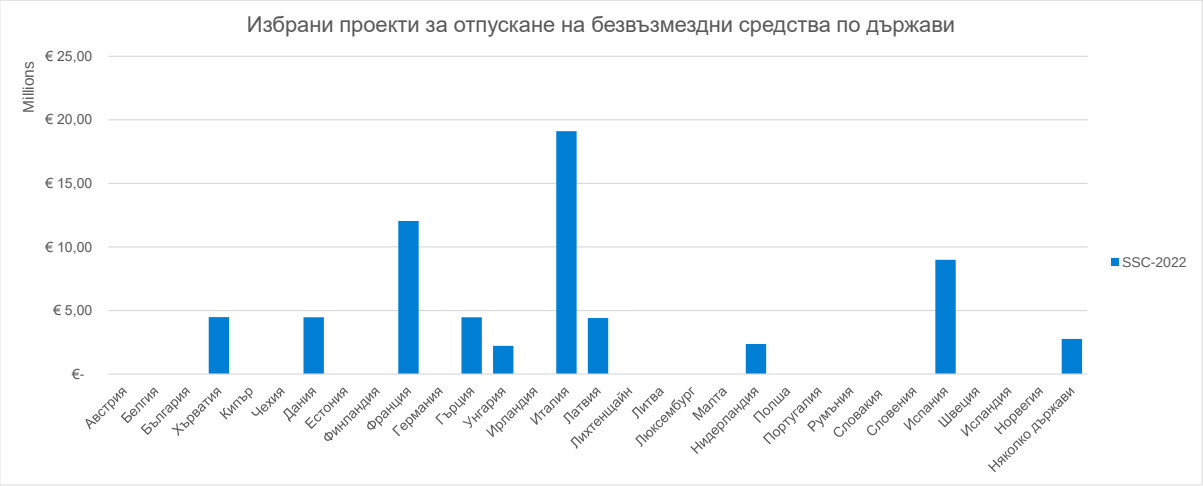




По отношение на географското представяне проекти от 23 допустими държави кандидатстваха за подкрепа от Фонда за иновации по тази покана, което показа широко географско разпределение по отношение на подкрепата, необходима за финансиране на чистите технологии и зелената промишленост в ЕС. След извършването на оценка беше предоставена подкрепа на проекти от 10 различни държави, като Италия е с най-много проекти (5).

Фигура 7: Държави на избраните проекти в рамките на SSC-2022





Тъй като за проектите беше отпуснато финансиране през второто тримесечие на 2024 г., допълнителни подробности за резултатите от тази покана ще бъдат включени в годишния доклад за ФИ за 2024 г.

3.3 Обявяване на поканата за представяне на предложения в рамките на Фонда за иновации за 2023 г. (ФИ23)

Поканата беше обявена на 23 ноември 2023 г. с бюджет от 4 млрд. евро за подпомагане на внедряването на новаторски технологии за декарбонизация.

Тази покана беше първата, в рамките на която са съчетани теми за проекти с различни размери и различни теми:

- „Обща декарбонизация“ (в голям мащаб) — 1,7 млрд. евро са на разположение за проекти с капиталови разходи над 100 млн. евро.

- „Обща декарбонизация“ (в среден мащаб) — 500 млн. евро са на разположение за проекти с капиталови разходи между 20 и 100 млн. евро.

- „Обща декарбонизация“ (в малък мащаб) — 200 млн. евро са на разположение за проекти с капиталови разходи между 2,5 и 20 млн. евро.

- „Производство с чисти технологии“ — 1,4 млрд. евро са на разположение за проекти с капиталови разходи над 2,5 млн. евро, насочени към производството на компоненти за енергия от възобновяеми източници, съхранение на енергия, термопомпи и производство на водород.

- „Пилотен проект“ — 200 млн. евро са на разположение за проекти с капиталови разходи над 2,5 млн. евро, насочени към дълбока декарбонизация. Беше счетено, че с пилотните проекти се осигурява по-висока степен на иновации, показани в среда на експлоатация, но все още не се очаква с проектите да се демонстрира търговско производство в голям мащаб.

Проектите бяха оценени въз основа на следните критерии за отпускане на средства: потенциал за намаляване на емисиите на парникови газове; степен на новаторство; зрялост; възпроизводимост; и ефективност на разходите. След последното преразглеждане на Директивата за СТЕ на ЕС[11] тази покана беше отворена и за морския сектор, сектора на автомобилния транспорт и сградния сектор. Въвеждането на „бонус точки“, на условията за които могат да отговарят определени видове проекти, беше друга нова функция.

Поканата приключи на 8 април 2024 г. и се очаква резултатите да бъдат публикувани до края на 2024 г. Поради това резултатите от тази покана ще бъдат включени в годишния доклад за ФИ за 2024 г. За първи път проекти, представени по тази покана и надхвърлящи праговете за оценка, ще получат печат на STEP[12].

3.4 Обявяване на пилотния търг[13] за водород от възобновяеми течни и газообразни транспортни горива с небиологичен произход (RFNBO) (търг по ФИ23)

[11] Директива (ЕС) 2023/959 на Европейския парламент и на Съвета от 10 май 2023 г. за изменение на Директива 2003/87/ЕО за установяване на система за търговия с квоти за емисии на парникови газове в рамките на Съюза и Решение (ЕС) 2015/1814 относно създаването и функционирането на резерв за стабилност на пазара за системата на Съюза за търговия с емисии на парникови газове

[12] Новият знак за качество на ЕС, който ще се присъжда на висококачествени проекти, допринасящи за целите на платформата за стратегически технологии за Европа (STEP). Целта на печата на STEP е да се улесни достъпът до допълнителни възможности за публична и частна подкрепа за тези проекти.

[13] Този първи търг беше разглеждан като „пилотен“, като извлечените от него поуки ще бъдат приложени в последващи търгове.

На 23 ноември 2023 г. Комисията обяви първия по рода си търг за производство на водород от RFNBO в рамките на Фонда за иновации и като част от инструмента за финансиране на Европейската водородна банка[14]. Основните цели на този търг за водород от възобновяеми източници бяха: i) да се намали разликата между производствените разходи и сумата, която частта от пазара, обхващаща търсенето, има желание да плаща; ii) да се подпомогне механизма за определяне на цените и формиране на пазара; iii) да се подпомогнат проекти за намаляване на риска и да се мобилизират частни инвестиции; и iv) да се намали административната тежест за кандидатите в сравнение с редовните покани за представяне на предложения.

Пилотният търг имаше бюджет от 800 млн. евро и целта му беше да се подпомогнат производителите на водород от RFNBO, намиращи се в Европейското икономическо пространство (ЕИП). Подкрепата ще бъде под формата на плащане на фиксирана премия за максимален период от 10 години. Проектите ще получават подкрепа само при сертифицирано и проверено производство на водород от възобновяеми източници. Търгът приключи на 8 февруари 2024 г. и бяха подадени 132 оферти от 17 различни държави членки.

За първи път в търга беше приложена схема от типа „търгове като услуга“, която позволява на държавите членки да подкрепят проекти на своите територии, които отговарят на критериите, но не са избрани в рамките на ФИ поради бюджетни ограничения. Германия беше първата държава членка, която приложи схемата търгове като услуга“, като осигури бюджетна подкрепа в размер на допълнителни 350 млн. евро за германски проекти.

Резултатите от тази покана ще бъдат включени в годишния доклад за ФИ за 2024 г.

3.5 Избор на първите два проекта в рамките на партньорството ЕС—Catalyst

В допълнение към поканите за представяне на предложения и търга за водород от възобновяеми източници по линия на Фонда за иновации беше подкрепено партньорството ЕС—Catalyst с бюджет от 220 млн. евро (в допълнение към 200 млн. евро от програма „Хоризонт Европа“) чрез допълнителни средства за зелена премия към на гаранцията за InvestEU.

На партньорството ЕС—Catalyst беше даден ход през 2021 г. на 26-та конференция на ООН по изменението на климата (COP26) в Глазгоу от председателя Урсула фон дер Лайен, председателя Вернер Хойер и основателя на Breakthrough Energy Бил Гейтс. Целта му е да бъдат разработени големи по мащаб проекти за зелени технологии, намиращи се в Европа, и да бъдат стимулирани инвестициите в технологии от критично

[14] Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите относно Европейската водородна банка, COM(2023) 156 final

значение в областта на климата. Партньорството се осъществява в рамките на партньорството Breakthrough Energy Catalyst, което предоставя собствен капитал и безвъзмездни средства на избраните проекти, и чрез Европейската инвестиционна банка (ЕИБ), която предоставя финансиране за квазидялово участие/рисков дълг (обезпечено с допълване на гаранцията за InvestEU със зелена премия), допълнено от безвъзмездни средства по програма „Хоризонт Европа“. Това е първият опит на Фонда за иновации за предоставяне на финансиране чрез полезно взаимодействие с други инструменти на ЕС.

По време на COP28 през декември 2023 г. партньорството обяви подкрепа за своите първи два проекта:

- Ottana (Energy Dome): Energy Dome разработи батерията за CO_2 в Сардиния като част от своята технология за дълготрайно съхранение на енергия, основана на втечнен CO_2. За този проект беше отпуснат заем за рисков дълг в размер на 25 млн. евро от ЕИБ, подкрепен от гаранцията за InvestEU по линия на ФИ.
- FlagshipOne (Ørsted)[15]: По проект FlagshipONE, разположен в Швеция и собственост на датското енергийно дружество Ørsted, се очакваше да се използва уловен биогенен CO_2 и водород от възобновяеми източници за производството на приблизително 55 000 тона е-метанол годишно за корабоплаването, което го прави най-голямата инсталация за производство на е-метанол в Европа.

Към момента на публикуването на настоящия доклад трети проект, Rondo, който включва технология за производство на топлинна енергия от електроенергия, беше избран за подкрепа в рамките на партньорството, а други проекти също бяха в процес на оценка.

3.6 Помощ за разработване на проекти (ПРП)

По програмата за ПРП в рамките на ФИ се предоставя персонализирана подкрепа под формата на консултантски услуги за обещаващи проекти, които не са могли да бъдат избрани поради по-ниската им степен на зрялост. Предназначението на ПРП е да се помогне за допълнителното разработване на предложенията за тези неуспешни проекти, като по този начин се улеснят потенциално успешни заявления за по-късни покани в рамките на ФИ, както и за друго финансиране. ПРП се реализира чрез ЕИБ.

През 2023 г. Комисията предостави ПРП за 26 проекта, които до края на годината или очакваха подписването на споразумението за ПРП, или бяха в процес на изпълнение. От началото на програмата са подписани споразумения за подкрепа за 39 проекта и са изпълнени 32 задачи за ПРП.

Положителното въздействие на ПРП стана ясно през 2023 г. Проект, който беше кандидатствал неуспешно по поканата в рамките на LSC-2020, беше избран в рамките на поканата за LSC-2022, а още три проекта в рамките на LSC-2020 също бяха избрани.

[15] Към момента на публикуването на настоящия доклад Ørsted обяви, че ще прекрати проекта.

Също така неуспешен проект в рамките на SSC-2021 беше избран, когато за него беше подадено ново заявление в рамките на SSC-2022.

Освен че дава възможност на създателите на проекти да подобрят своите предложения с оглед на успешно кандидатстване в рамките на ФИ в бъдеще, ПРП улеснява и достъпа до други възможности за финансиране. Например два проекта, подкрепени с ПРП, бяха включени в списъка с проекти от общ интерес (ПОИ), други два проекта, финансирани в рамките на партньорството Breakthrough Energy Catalyst (включително проектът Ottana, за който бяха отпуснати средства в рамките на партньорството ЕС—Catalyst), получиха подкрепа чрез ПРП от ЕИБ, а четири допълнителни проекта получиха национални безвъзмездни средства или спечелиха признание.

3.7 Дейности за обмен на знания и комуникация

Обменът на знания е съществена част от ФИ, тъй като подпомага възпроизвеждането и по-бързото навлизане на пазара на технологии или решения, подкрепяни от ФИ, и по този начин улеснява предоставянето на обратна информация относно политиката.

През 2023 г. по ФИ продължи организирането на тематични семинари за споделяне на знания, с които бяха улеснени дискусиите в рамките на отраслите и обменът на ноу-хау между проектите, получаващи подкрепа по линия на ФИ. През годината бяха проведени четири събития за споделяне на знания относно: създаването на пазар за пренос и съхранение на CO_2 заедно със съответните проекти по фонда на Механизма за свързване на Европа (30 март); водорода (19 септември); съхранението на енергия (10 октомври); и технологиите за улавяне и съхранение на въглероден диоксид (събитие при закрити врата на 28 ноември).

На 19 януари 2023 г. Комисията, съвместно със CINEA, организира конференцията за чисти технологии за 2023 г. в рамките на Фонда за иновации. Събитието привлече създатели на политики, инвеститори, лидери в промишлеността и други заинтересовани страни, които повишиха осведомеността сред публичните и частните финансисти за многото бизнес възможности, които предлага Фондът за иновации. По време на събитието общо 120 участници се включиха на място, а около 2000 онлайн участници се свързаха с излъчването на живо, което показва, че събитието е достигнало до редица потенциални заинтересовани страни и кандидати.

След откриването на покани Комисията и CINEA организираха множество семинари, за да представят текстовете на поканите, да предоставят насоки относно процеса на кандидатстване и да отговорят на всякакви въпроси във връзка със съответните покани.

Комисията също така организира редовни срещи на експертната група по ФИ през 2023 г. (29 март и 6 октомври). Целта на тези срещи беше да се получи от държавите членки и представителите на промишлеността информация относно изпълнението през годината и бъдещата насоченост на ФИ.

3.8 Полезни взаимодействия с друго финансиране

ФИ има за цел да осигури полезни взаимодействия и съвместимост с други инструменти за инвестиционна подкрепа, например потенциални полезни взаимодействия нагоре по веригата между фонда и рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации (т.е. „Хоризонт 2020“ и „Хоризонт Европа“). С цел да бъдат насърчени такива полезни взаимодействия, през 2023 г. бяха предприети различни конкретни усилия.

Например в някои от значимите теми в работната програма на „Хоризонт Европа“ за периода 2023—2024 г. (особено в клъстери 4 и 5) кандидатите бяха насърчени да включат в своите предложения стратегия за стопанска обосновка и проучване за осъществимост, които по-късно биха могли да проправят пътя за евентуални бъдещи заявления в рамките на ФИ. Освен това в работната програма за петия клъстер за 2023 г. беше включена тема, посветена на предоставянето на подкрепа за пет действия за координация и подкрепа (CSA), насочени към насърчаването на полезни взаимодействия между проектите по „Хоризонт“ и Фонда за иновации. И петте действия за координация и подкрепа започнаха през януари 2023 г.

Освен това на 8 февруари 2023 г. Фондът за иновации организира семинар на тема „Европейската рамкова програма за научни изследвания и иновации (НИИ) — полезни взаимодействия с Фонда за иновации“, като събра участници от зрели проекти за НИИ, финансирани по програмите на ЕС за финансиране на НИИ (по-специално „Хоризонт 2020“), за да разгледат възможностите за финансиране по Фонда за иновации за внедряването на техните технологии.

4 КУМУЛАТИВНО СЪСТОЯНИЕ НА ФОНДА ЗА ИНОВАЦИИ ДО КРАЯ НА 2023 Г.

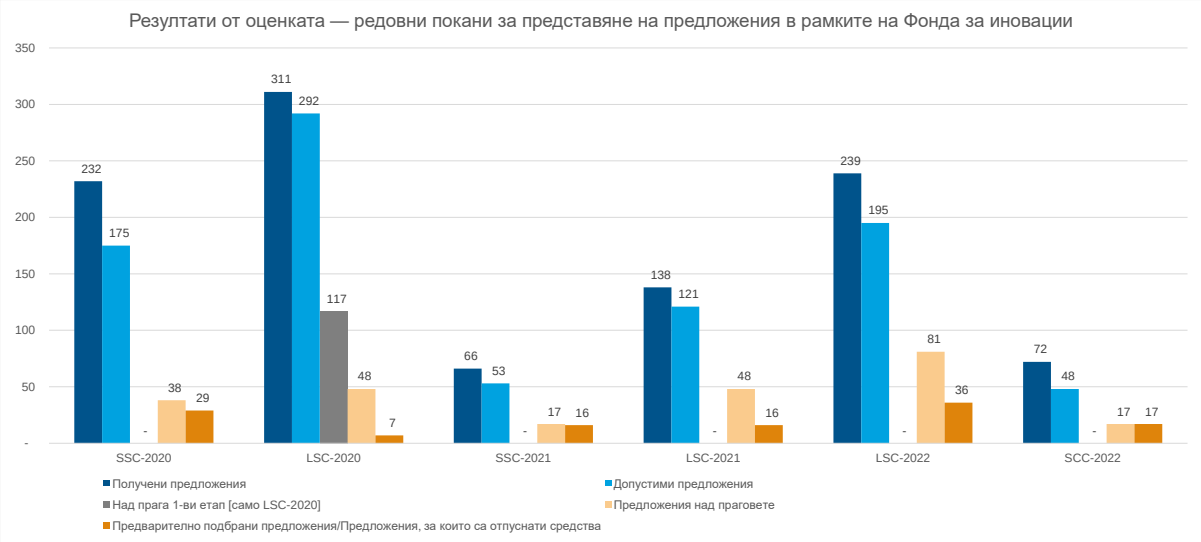
4.1 Преглед на резултатите от редовните покани за представяне на предложения

До края на 2023 г. в рамките на Фонда за иновации вече са организирани седем редовни покани за представяне на предложения и една процедура за състезателно наддаване. В резултат на това по общо 104 проекта бяха подписани споразумения за отпускане на безвъзмездни средства с максимален общ размер 3,3 млрд. евро, а 17 допълнителни проекта бяха избрани и бяха в процес на подготовка за подписване на такива споразумения[16]. В рамките на всички посочени покани се наблюдаваше свръхзаявяване, когато получените предложения се сравняват с наличния бюджет (средно 12 пъти повече за големите по мащаб или 5,3 пъти повече за малките по мащаб проекти). На следващата графика обаче се вижда, че броят на заявленията, представени за поканите за малки по мащаб проекти, е намалял в сравнение с първата покана: това може да се обясни с относително ниския праг за максималните капиталови разходи от 7,5 млн. евро и с

[16] За тези проекти, избрани в рамките на SCC-2022, все още трябваше да бъдат отпуснати средства към края на 2023 г. и поради това те ще бъдат включени в годишния доклад за ФИ за 2024 г.

факта, че за проекти с такъв размер често може да се получи национално финансиране при по-малка конкуренция и с по-лесни процедури за кандидатстване.

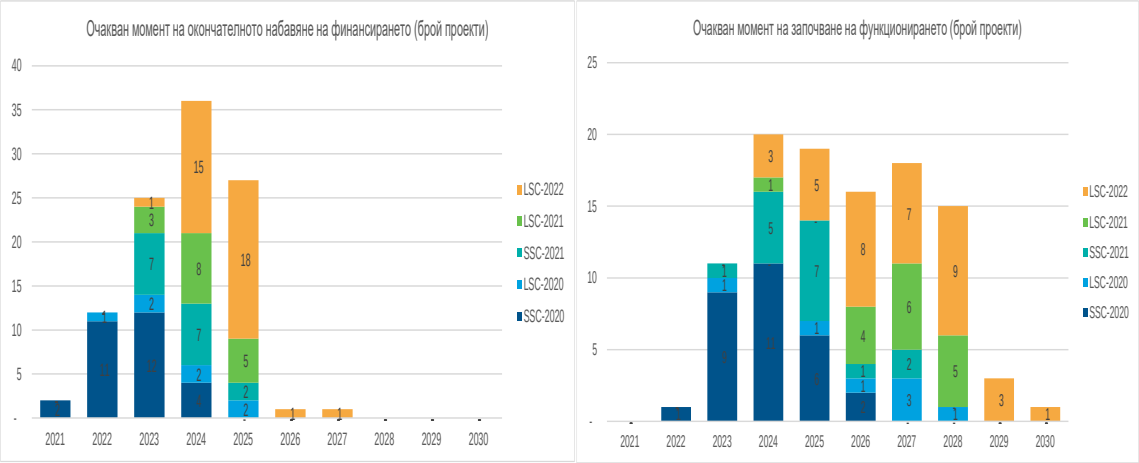
Фигура 8: Оценка на резултатите от участието — редовни покани за представяне на предложения в рамките на Фонда за иновации



4.2 Степен на зрялост на проектите, състояние на изпълнението и предизвикателства

До края на 2023 г. общо 39 проекта в портфейла на ФИ е приключило окончателното набавяне на финансирането, а функционирането на 12 проекта вече е започнало. Средно при големите по мащаб проекти се планира окончателното набавяне на финансирането да приключи в рамките на 20 месеца след подписването на споразумението за отпускане на безвъзмездни средства (доста преди задължителния четиригодишен краен срок, посочен в член 11, параграф 1, буква в) от Делегирания регламент за ФИ), а функционирането да започне в рамките на 49 месеца. За малките по мащаб проекти съответните средни стойности са 15 и 31 месеца. До края на 2023 г. по линия на Фонда за иновации са изплатени безвъзмездни средства по проекти в размер на общо 120,9 млн. евро.

Фигура 9: Степен на зрялост на проектите в портфейла на ФИ към края на 2023 г.



Въпреки забележителната зрялост и качество на избраните проекти, разработването на новаторски технологии е свързано с определени рискове, които понякога се реализират по време на изпълнението. Това може да доведе до изменение на споразумението за отпускане на безвъзмездни средства или до прекратяване на проекта.

От основаването на ФИ са изменени 45 споразумения за отпускане на безвъзмездни средства. Почти в 30 % от случаите се е стигнало до забавяне на графика, причинено от прекъсвания на веригата на доставките. Други често срещани причини, водещи до изменения, са забавяне при издаването на разрешителни, промени, засягащи консорциума за проекта, предизвикателства при осигуряване на финансиране и преразглеждане на несъществени финансови или технически аспекти.

През 2023 г. споразуменията за отпускане на безвъзмездни средства бяха прекратени само за два проекта[17]:

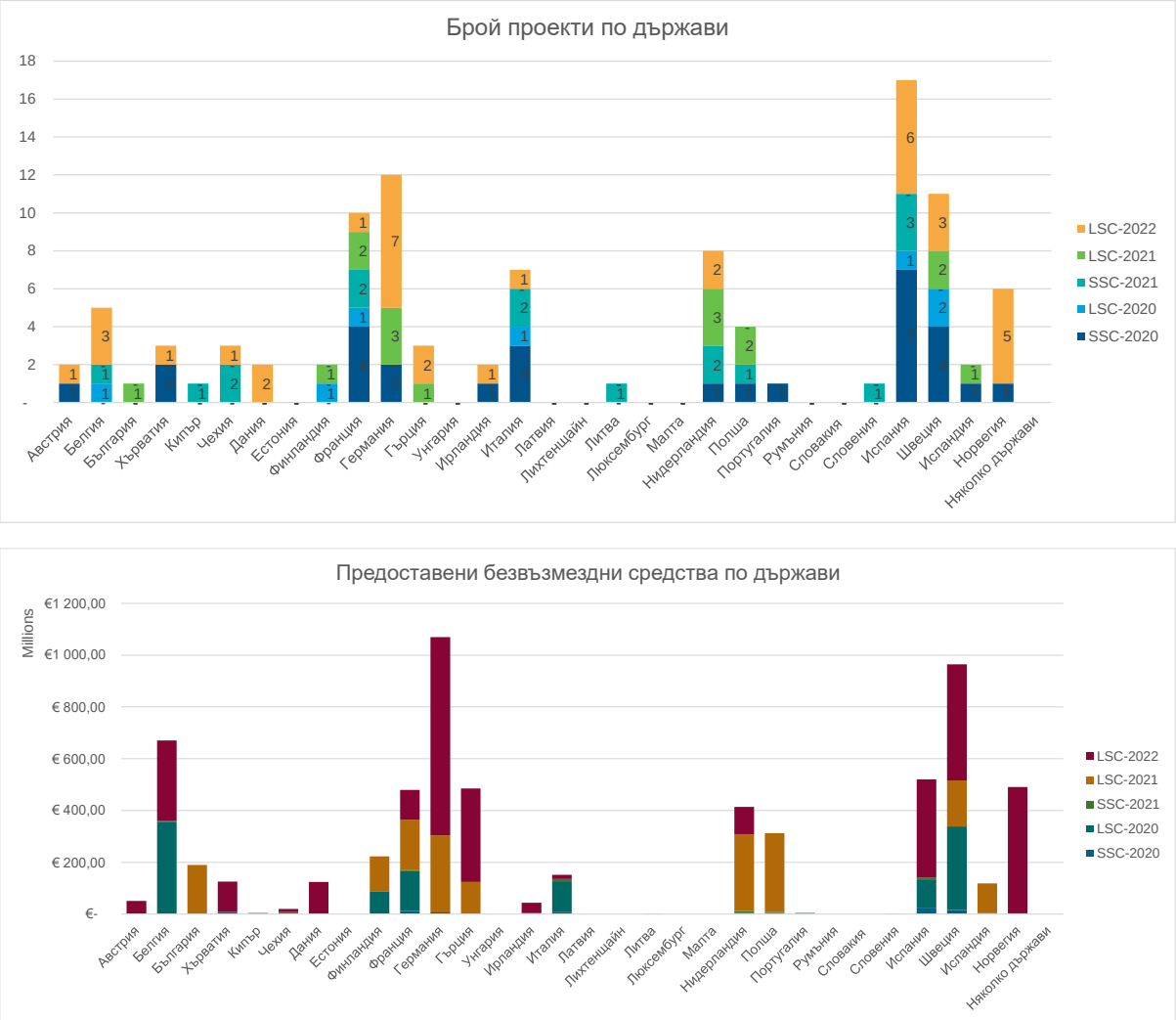
- BIOZIN (избран в рамките на LSC-2020, прекратен през юли 2023 г.). Проектът имаше за цел да се разработи първата инсталация за съвместими въглеводородни биогорива в търговски мащаб, като се използва патентования процес на интегрирана хидропиролиза и хидроконверсия (IH2) на Shell. Разработчикът промени стопанските си приоритети след преоценка на технологията.
- BCP (избран в рамките на SSC-2020, прекратен през ноември 2023 г.). Проектът имаше за цел да се оползотвори и използва повторно отпадната топлина от парите от пещите в процеса на производство на флоатно стъкло. В рамките на проекта не беше преодоляна несигурността по отношение на това къде в крайна сметка ще бъдат разположени инсталациите.

4.3 Географско разпределение

[17] И в двата случая не е извършено плащане към момента на прекратяването. Неизплатените средства се натрупват обратно в бюджета на Фонда за иновации.

55 % от проектите са разположени в пет държави: Испания (17), Швеция (11), Германия (12), Франция (10) и Нидерландия (8). По отношение обаче на дела от отпуснатите безвъзмездни средства картината е различна: германските проекти са получили най-много средства (1,07 млрд. евро), следвани от проектите в Швеция (964 млн. евро) и Белгия (670,7 млн. евро). Броят на проектите от Източна и Централна Европа в портфейла продължава да е сравнително нисък.

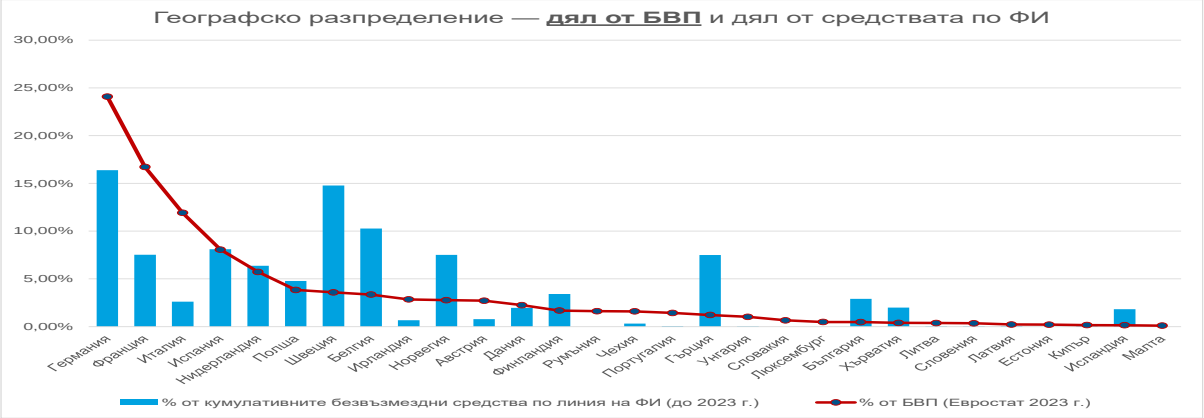
Фигура 10: Географско разпределение на проектите в портфейла на ФИ[18]

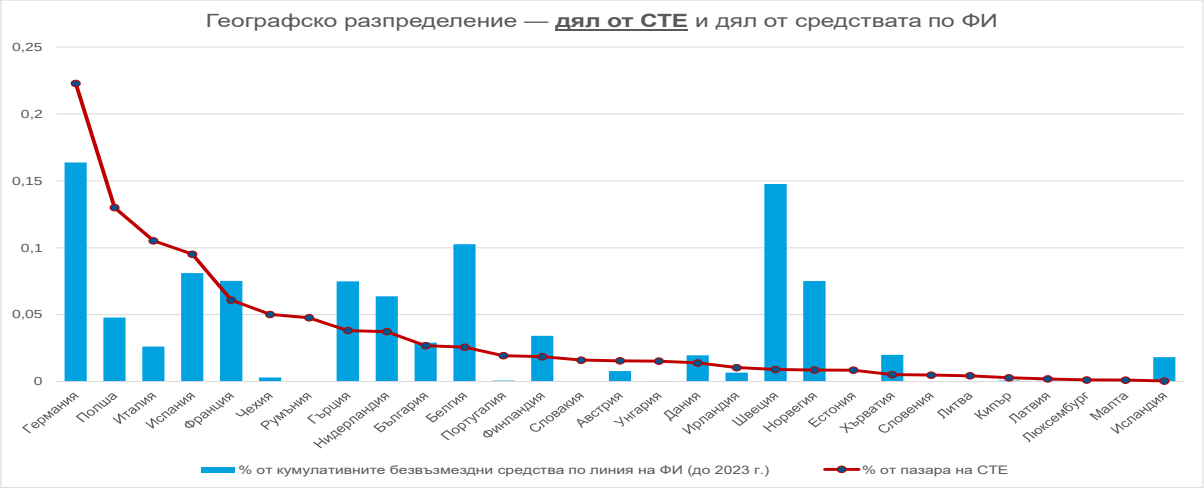


Географското разпределение на финансирането от ФИ може да се сравни и по отношение на претегления БВП и пазарния дял в СТЕ на ЕС на всяка от държавите. От тази гледна точка държави като Германия, Италия, Ирландия и Австрия все още могат да се считат за недостатъчно представени по отношение на размера на финансирането, отпуснато на тяхна територия.

[18] Само проекти, за които са подписани споразумения за отпускане на безвъзмездни средства (до края на 2023 г. за проектите, избрани по SSC-2022, все още не са подписани споразумения за отпускане на безвъзмездни средства).

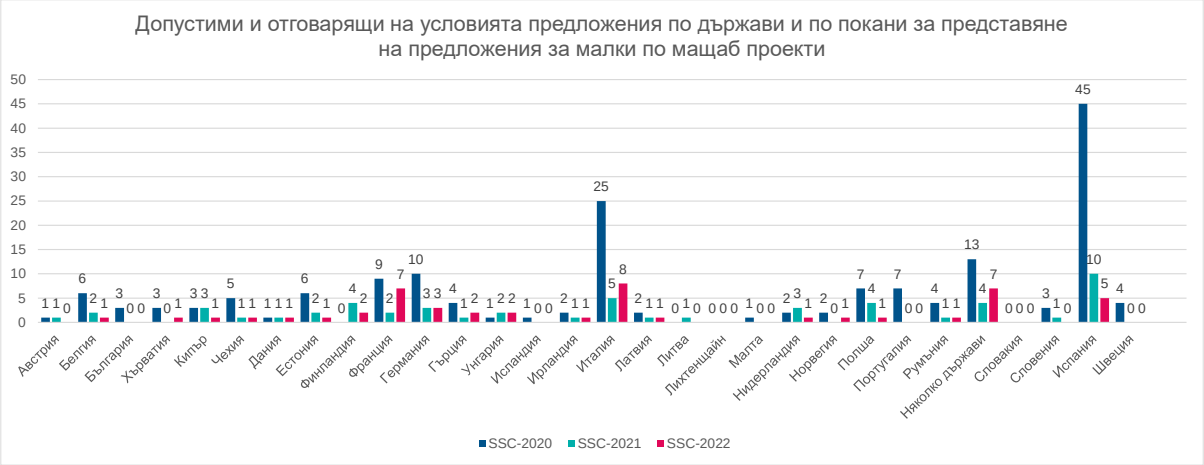
Фигура 11: Сравнение между отпуснатите безвъзмездни средства по държави и дела на всяка държава в БВП на Европа и в СТЕ на ЕС





Въпреки че реалното участие във ФИ по географски принцип се наблюдава строго, е твърде рано да се правят заключения за това доколко географски балансирано е било използването на фонда. През 2023 г. в рамките на LSC 2022 бяха отпуснати средства за шест големи по мащаб проекта в пет нови държави (Австрия, Хърватия, Чехия, Дания, Ирландия), а в рамките на SSC-2022 бяха избрани първите малки по мащаб проекти в Дания, Гърция, Унгария и Латвия.

Фигура 12: Получени допустими и отговарящи на условията предложения по държави и по покани за представяне на предложения





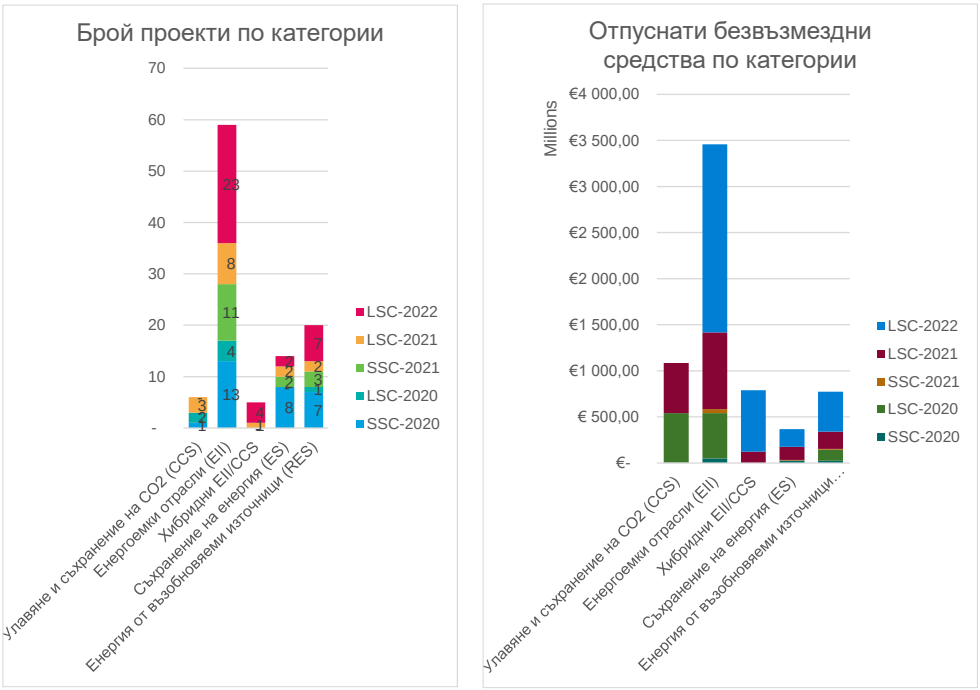
Въпреки това, за да се отчете фактът, че някои държави членки имат по-малко заявления и проекти, за които са отпуснати средства (както е показано на графиката по-горе), в рамките на ФИ се насърчават няколко инициативи, за да се помогне на държавите членки да повишат качеството на заявленията за проекти и по този начин да се подобри географският баланс. Тези инициативи включват ПРП, специална техническа помощ за държави членки с ниско равнище на ефективно участие и специални обучения за националните звена за контакт (НЗК).

Фондът за иновации предлага ПРП в съчетание с обучения за НЗК, за да помогне за постигане на географски баланс в цяла Европа. Въпреки това, както е показано на графиката по-горе, постигането на тази цел се оказа предизвикателство от гледна точка на получените заявления и проектите, за които са отпуснати средства. Поради това Делегираният регламент за Фонда за иновации беше преразгледан, за да се включи техническа помощ за държавите членки с ниско равнище на ефективно участие. Целта е да се засили капацитетът на конкретни държави членки да подкрепят кандидатите за проекти на своите територии чрез оценка на потребностите и чрез прилагане на решения за попълване на пропуските.

4.4 Подкрепяни сектори

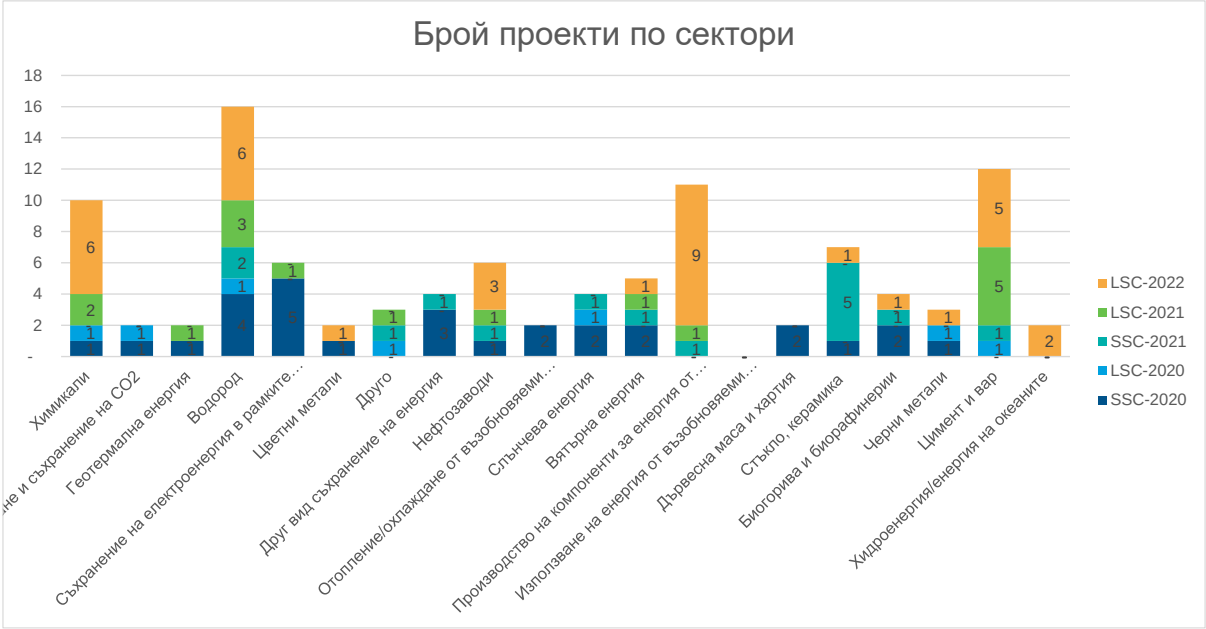
Фондът за иновации поставя проектите в своя портфейл в четири основни категории: i) улавяне и съхранение на въглероден диоксид в геоложки формации (CCS); ii) енергоемки отрасли (EII); iii) съхранение на енергия (ES); и iv) енергия от възобновяеми източници (RES). Проектите могат също така да бъдат класифицирани в пета хибридна категория в случаите, когато съчетават технологии за улавяне на въглерод и дейности за декарбонизация на промишлеността. До края на 2023 г. повечето подкрепени проекти бяха класифицирани като проекти в енергоемки отрасли: 59 проекта с общ дял 53 % от общите отпуснати безвъзмездни средства.

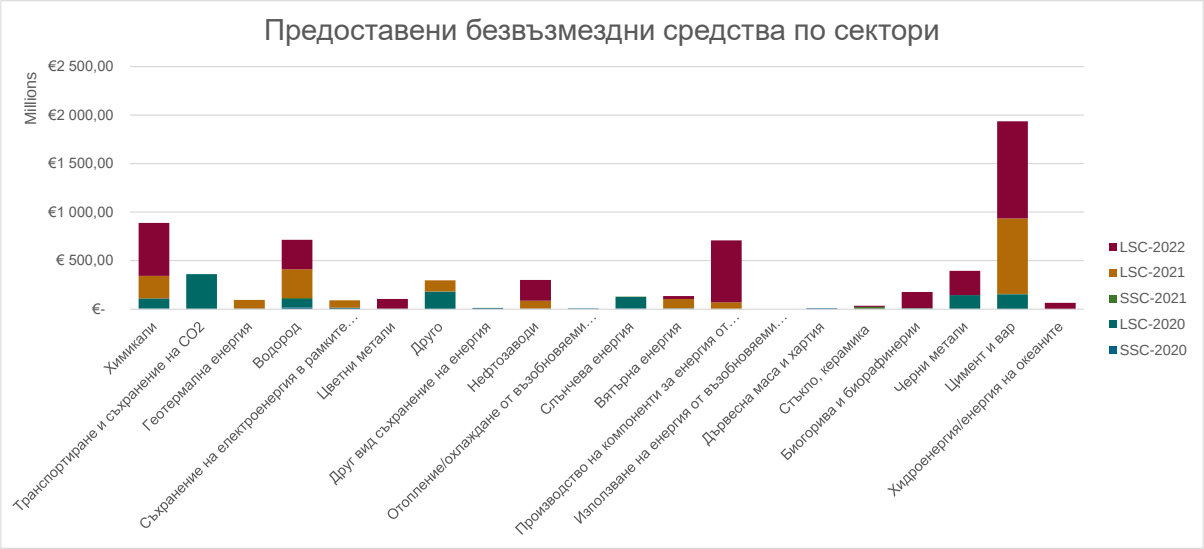
Фигура 13: Категории проекти, за които са отпуснати средства



Секторите с най-голям брой проекти в портфейла на ФИ са: водород (16), цимент и вар (12), производство на компоненти за енергия от възобновяеми източници (11) и химикали (10). Финансова подкрепа с най-голям размер (1,9 млрд. евро) е отпусната на сектора за цимент и вар, за декарбонизирането на който е необходимо голямо финансиране поради продължаваща му голяма зависимост от технологиите за CCS.

Фигура 14: Сектори на проектите, за които са отпуснати средства





4.5 Избегнати емисии на парникови газове

Очаква се 104-те проекта, включени в портфейла на ФИ до края на 2023 г., да доведат до избягването на емисии на общо 442 млн. тона CO_2-екв. през първите десет години от функционирането си, което представлява безвъзмездни средства в размер на средно 68 евро на килограм избегнат CO_2-екв.

Фигура 15: Емисии, които се очаква да бъдат избегнати през първите десет години от функционирането



5 ЗАКЛЮЧЕНИЯ

ФИ се превърна в ключов инструмент за постигане на неутралност по отношение на климата до 2050 г., като подкрепя амбицията за нулеви нетни емисии, разработването на новаторски технологии и постигането на целите на политиките на ЕС. До края на 2023 г. се очакваше се 104-те проекта, за които е отпусната безвъзмездна подкрепа по ФИ в размер на почти 6,5 млрд. евро в 20 сектора, да доведат до избягването на 442 млн. тона CO_2-екв.) през първите десет години от функционирането си. За справка това е приблизително 14 % от общите емисии на парникови газове на ЕС през 2022 г.

По поканите за големи по мащаб проекти в рамките на ФИ постоянно се наблюдава свръхзаявяване по отношение както на броя на получените предложения, така и на предложенията, получили положителна оценка (за последните свръхзаявяването е средно 3,25 пъти). Това показва силния интерес към фонда на европейския пазар и осигурява високи равнища на конкуренция между проектите. То обаче също така показва, че този тип финансиране е много необходим на равнището на ЕС за ускоряване на екологичния преход. LSC-2022 също беше успешна, като бяха получени 239 заявления, 81 от които над минималните прагове за оценка, и в крайна сметка за 36 проекта бяха отпуснати средства. Организирането на тази покана в четири различни теми се оказа положително от гледна точка на създаването на конкуренция между проекти със сходен мащаб и затова беше възпроизведено в поканата ФИ23, където и за четирите теми отново имаше свръхзаявяване.

Интересът към поканите за малки по мащаб проекти обаче беше по-нисък от очаквания. Това може да се обясни с ниския таван за максималните капиталови разходи от 7,5 млн. евро, тъй като проекти с такъв размер често имат достъп до национално финансиране при по-малка конкуренция и с по-лесни процедури за кандидатстване. Поради тази причина ФИ23 беше структуриран така, че да включва теми за проекти с три размера (голям, среден, малък), като таванът за „малките“ проекти беше увеличен до капиталови разходи в размер на 20 млн. евро.

През 2023 г. в рамките на Фонда за иновации бяха приложени успешно нови механизми за отпускане на средства и за рекордно време беше осъществена процедура за състезателно наддаване в подкрепа на производители на водород от RFNBO в ЕИП, съчетана с възможността държавите членки да набират допълнителни ресурси чрез схема от типа „търгове като услуга“, като по този начин беше улеснено разрешаването на отпускането на държавни помощи. Фондът за иновации също така допринася за осигуряването на смесено финансиране с други инструменти на ЕС чрез партньорството EC—Catalyst, което позволява на определени проекти да получат от ЕИБ финансиране за рисков дълг по програмата InvestEU.

Освен това в рамките на поканите за представяне на предложения за 2022 г. географският баланс на Фонд за иновации се подобри стабилно, като за първи път бяха отпуснати средства за проекти в редица нови държави. Делегираният регламент за Фонда за иновации също беше изменен, за да се включи техническа помощ за държавите членки с ниско равнище на ефективно участие. с цел да се засили капацитетът на

конкретни държави членки да подкрепят кандидатите за проекти на своите територии чрез оценка на потребностите и чрез прилагане на решения за попълване на пропуските.

Програмата за ПРП, изпълнявана от ЕИБ, започна да се изпълнява през 2021 г. До края на 2023 г. по нея все още се предоставяше помощ на 17 проекта за прецизиране на тяхната структура и за постигане на достатъчна зрялост, за да кандидатстват и получат финансиране. В резултат на това пет повторно подадени проекта подобриха своите резултати и бяха избрани за финансиране по линия на ФИ.

През годината ФИ изпълни ангажиментите си за споделяне на знания и изграждане на капацитет чрез: постигане на полезни взаимодействия с други източници за финансиране от Съюза; организиране на информационни дни за своите покани и събития за споделяне на знания между подкрепяните проекти и основните заинтересовани страни в секторите; и внедряване на инструменти за достъпна информация с цел улесняване на новите заявления. Процедурите за кандидатстване в рамките на ФИ също бяха опростени. През 2023 г. методиката за изчисляване на „съответните разходи“ беше опростена чрез намаляване на броя на наличните методики от три на две (премахване на „средните разходи за производство“) и превръщане на методиката „без референтна инсталация“ в методика по подразбиране. Провеждането на търговете през 2023 г. също спомогна за прилагането на механизми за отпускане на средства, с които се налага по-малка административна тежест върху кандидатите.

Фондът за иновации продължава работата си през 2024 г. чрез отпускане на средства в рамките на поканата за ФИ23 и чрез търга по ФИ23; и също така разработва схеми от типа „търгове като услуга“, които могат да помогнат за привличането на допълнителни бюджети от държавите членки за неговите инструменти. Фондът ще продължи да служи като ключов инструмент в отговор на неотложните нужди на политиките, като същевременно улеснява кандидатстването чрез опростяване и ускоряване на използването на средствата.